

Karin Allik ja Hanna Marrandi lavastusest “Sa oled täna ilusam kui homme”

12.09.2021

Dialogarvustus: Luule dramaturgia sees on tarretis

Karin: Kuna sina käisid täna vaatamas ja mina käisin eile, siis alusta sina peegeldusega, kuidas sa ennast peale etendust tundsid.

Hanna: Ütleksin, et segaduses. Sain poole etenduse pealt aru, et ma ikkagi eelistan narratiivset teatrit. Nii “Pigem ei” kui “Sa oled täna ilusam kui homme” on hästi palju kajastamist leidnud lavastused, seetõttu läksin vaatama eelduste või ootustega, aga minu puhul need täielikult ei täitunud. Lisaks häirisid mind igasugu proosalised põhjused - kui lavastuse sõnavara kasutada - oli liiga palav, õhku polnud ja kõht oli tühi.

Karin: Ma küsin siis kohe ära: kas sinu ootused üldse kunagi on täitunud, kui oled läinud ootustega teatrisse? Kui teised inimesed on seadnud mõne lavastuse jaoks n-ö kõrge lati.

Hanna: Ma arvan, et kunagi ikka on. Võib-olla teiste poolt mulle pähe pandud ootused mitte, aga kui ma tean mõne teatri keelt paremini, kui ma tean Lauri Lagle keelt, siis ma oskan oodata, et ma saan hea asja, ja ma tavaliselt ka saan hea asja. Aga ma pole ilmselt Lagle asju veel nii palju näinud, et oleksin endale mingi pildi kokku pannud.

Karin: Ma siis vastandun natuke, sest kui ma tulin eile etenduselt ära, olin ma vaimustuses. Või vaimustus on isegi liiga lihtsakoeline sõna selle jaoks... ma olin kuidagi tõstetud.

Hanna: Ekstaasis?

Karin: Võib-olla ka ekstaasis, aga ma lihtsalt tundsin, et mul oli seda tol hetkel vaja. See oli minu jaoks energialaeng ja ma läksingi ülejäänud õhtusse uue energiaga. See oli hästi vaimustav tunne, sest enne ma olin olnud väsinud ja paljudest asjadest tüdinud.

Hanna: Kas see oli sinu lemmiketendus Draamal?

Karin: Jaa, siiani küll! Mul on veel üks etendus jäänud. Ma arvan, et üks suur põhjus, miks mul etenduse lõppedes oli selline tõstetud tunne, oli lõpustseen, kus enam ei öeldud midagi. Kuigi ka ülejäänud etendus oli minu jaoks nauditav. Lõpustseen oli lihtsalt nii ilus, intensiivselt ilus, et ma sain aru, et ma tahaksin seal laval olla. Mitte sellepärast, et ma tahaksin olla näitleja või et ma tahaksin esineda, ennast näidata, vaid sellepärast, et ma tahaksin olla selles hetkes. Publikus olles ma olen ka selles hetkes, aga ma tahaksin sinna sügavamale sisse saada.

Hanna: Sa tahaksid olla ümbritsetud sellest hetkest.

Karin: Jah, ma tahaksin olla ümbritsetud, sest kui ma istun oma neljandas reas, siis ma näen paratamatult inimesi enda ees ja ma näen, et ma vaatan seda kõrvalt. Aga ma tõesti tundsin, et ma tahaksin olla selle ees, ja ma arvan, et see on enam-vähem ülim tunne, mis saab teatris juhtuda. See on nii intensiivne, et sellist hetke argielus ei leia.

Hanna: Jaa, sellega ma olen nõus, mulle ka lõpp meeldis. See oli teraapiline ja mingis mõttes ülejäänud lavastusega kontrastne. Kui muidu oli lavastus jutust küllastunud, siis lõpp oli just teistpidi vaikne ja visuaalselt mõjuv. Minu jaoks seostusid need langevad kangad Renate Keerdi lavastustega. Temal on alati suured kangamassiivid ja pühalikud lõpuhetked. Karin: Mulle tundub, et Laglel on ka tegelikult. Ma ei mäleta kõikide lavastuste lõpustseene, aga ma olen sama tundega lahkunud mitmelt tema lavastuse etenduselt. Kui ma esimest korda nägin näiteks “Paradiisi”, siis ma tundsin täpselt samamoodi. Ma läksin seda hiljem uuesti vaatama, sest ma tahtsin uuesti saada sama energialaengut.

Hanna: See on ikkagi see poeetilisus, millest Epner kavalehel kirjutas.

Karin: Jah, see on see, millest Lagle puhul on palju räägitud. Ma ei tea, kes selle esimesena ära sõnastas, võib-olla see oli tema ise. Lagle lavastuste põhimõte ongi selles, et alustada argisusest ja jõuda abstraktse kujundi või olukorrani, mis lihtsalt tõstab vaataja toolilt üles. Kuigi poeetilisus on tegelikult ka argisuses olemas.

Tunde võit tähenduse üle

Hanna: See on huvitav, et mul on just paaril viimasel paaril päeval olnud sõbraga pikad arutelud selle üle, et kas kunst peab olema minu jaoks arusaadav selleks, et ma võtaksin seda kunstina. Minu väide on olnud, et peab, sest kunst ei mõjuta mind, kui ma ei saa sellest aru või ei oska seda tõlgendada. Minu arust on juba meie eriala algpunkt, see et sa saad tõlgendada seda, mida sa

Karin Allik ja Hanna Marrandi lavastusest “Sa oled täna ilusam kui homme”

näed või koged. See on see, mida me üritame teha. Aga nüüd ma tundsin, et lavastuse lõpustseen ikkagi mõjus mulle ja andis emotsionaalselt hea tunde, mida ma ülejäänud lavastusest ei saanud. Seega võib-olla ikkagi ei pea hea tunde tekkimiseks kõigest aru saama.

Karin: Kas sa tahad öelda, et sa üritad alati teatris tähendusi mõista?

Hanna: Kas just alati, aga ma üritan juba alateadlikult asju mõista ja mind ajab närvi, kui ma ei saa aru. Näiteks abstraktne kunst võib olla küll kunst, aga ma ei ütleks, et ma sellist kunsti alati tingimata naudin.

Karin: Ma saan sellest aru, sest ma olen ka hästi palju läinud teatrisse selle eeldusega, et siin on Tähendus. Ma pean sellest aru saama. (rõhutatult)

Hanna: See on sama asi, mida sa lavastusejärgses vestlusingis luule kohta ütlesid?

Karin: Põhimõtteliselt küll. Ütlesin, et mul ei ole kunagi luulega lähedast suhet olnud ja võib-olla see on ka osalt selle tõttu, et ma ei ole osanud luulet lugeda nii, et selle väärtus päriselt esile tõuseks. Ma olen alati üritanud tähendust välja uurida, metafoore otsida ja kogu aeg ridade vahelt lugeda, kuigi ilmselgelt kõikides luuletustes ei olegi midagi ridade vahele peidetud. Joosep Susi Õpetatud Eesti Seltsis peetud ettekannet kuulates jõudis mulle kohale, et luule on juba iseenesest performatiivne. Selle eesmärk on mõjuda, mitte tingimata tähendusi edastada. Luule on enesele viitav. Joosep tõi ettekandes välja lihtsa, aga geniaalse tähelepaneku: kuna luuleread on üksteisest eristatud ja enter võib olla pealtnäha suvalises kohas, siis juhib luuletus kogu aeg endale tähelepanu. Seda ei saa lugeda sujuvalt, vaid sa pead lugemisprotsessi katkestama, et liikuda järgmisele reale. See oli nüüd kõrvalepõige, aga mulle tundub, et selle lavastuse kaudu ma sain aru, mida see tähendab, et luule on meeoleolu või tunde kehtestaja, mitte tingimata tähenduste edastaja. See oli vau-elamus. See lavastus kogu oma loomulikkusega ja luule integreerimisega tavalisse kõnesse tegi mulle selgeks, mis on luule tegelik väärtus. Luule on kontsentratsioon mingisugusest tundest. Kui tahad midagi kõige täpsemini öelda, siis vahel luule ongi kõige kasulikum viis. Halb luule mitte tingimata, aga kui luuletaja on olnud andekas, siis küll.

Hanna: Aga mis on halb luule?

Karin: Ma seda ausalt öeldes ei tea, kuidas halba luulet identifitseerida. Ma olen selle jaoks liiga vähe luulet lugenud, et hinnata. Võib-olla liiga klišeelik luule on minu jaoks halb.

Hanna: Ma ütleksin, et kujundiliselt liiga lihtne luule, kui see ei ole tahtlik võte. Lakooniline luule, kui luuletaja pole seda ise teadvustanud, vaid on lihtsalt kirjutanud.

Karin: Jah, kui luuletaja ei küündi nutikamate kujunditeni.

Hanna: Mul on luulega selline suhe, et ma loen pigem vähe, aga mul on mingid kindlad autorid, kes mulle meeldivad: Kristiina Ehin, Artur Alliksaar on head. Aga kui ma tahan midagi endast “välja saada”, siis luulevormis on seda sageli kõige lihtsam teha. Proosat või vaba mõttelendu kirjutan ma harvem, aga luule tuleb loomulikult, eriti kui on hästi rasked hetked. Mul on hea meel, kui ma olen midagi suutnud väljendada ja see tundub paberile kirja saanuna ka mõistlik. See on minu jaoks tunnete väljendamise viis. Võib-olla see ei ole hea, et ma kirjutan rohkem luulet, kui ma loen.

Karin: Kui sa oleksid avaldav luuletaja, siis see oleks võib-olla kehv, aga kui sa kirjutad enda jaoks ja tunned, et need luuletused on sinu jaoks täpsed, siis ma arvan, et sellest ei ole midagi.

Päris-päris ja mängult päris

Karin: Kui sa mainisid sõna “loomulik”, siis ma tahtsin ka rääkida loomulikkusest, aga võib-olla teise nurga alt. Eilsel etendusel mõtlesin ma uuesti ühe mõtte peale, mis torkas mulle pähe “Haige mägra” etendusel, mida ma ka väga nautisin. See on tegelikult nii banaalne mõte ja see on ilmselge, aga et ma selle enda jaoks ära sõnastasin, siis olin sellest vaimustuses. See mõte oli selline, et see, mis elus on kõige lihtsam, on laval kõige raskem - ehk siis lihtsalt loomulik, siiras olemine. Et need, keda publik laval näeb, tundusid päris inimestena, kes lihtsalt räägivad seda, mis neile pähe tuleb. Kõik on loomulik ja spontaanne. Vestlus laval kõlab sellisena, et see võiks päriselt toimuda. Mitte liiga puhastatuna või lavastatuna.

Hanna: Võib-olla aitas sellele kaasa ka see, et näitlejad kasutasid laval enda päris nimesid.

Karin: Jaa, aga nad mängivad siiski algusest peale nii, et publik saab aru, et nad pole laval iseendana. Kui nad hakkavadki rääkima doktorist ja santehnikust, siis nende tausta tundes on teada, et need pole päriselt nende ametid.

Hanna: Aga kas sulle jäi mulje, et nad kehastavadki doktorit ja santehnikut? Mulle tundus, et see oli veel topeltmäng, üks teine kiht seal peal.

Karin Allik ja Hanna Marrandi lavastusest “Sa oled täna ilusam kui homme”

Karin: Jah, see oli mäng mängus. Keegi teine ütleb teise näitleja kohta välja, et see inimene on nüüd santehnik ja teine on doktor. See, kellele viidati, kohmetub korraks ja annab märku, et tuleb nüüd mängu sisse. Ta ei tule kohe kaasa, vaid seal on mingisugune markeering ja siis ta tuleb kaasa. Ja rolli loomiseks ei ole mingeid muid väljendusvahendeid peale sõnade sisu ja tähenduse. Mitte isegi see, et nad üritaksid oma teksti öelda nagu doktor või santehnik, vaid lihtsalt sõna “santehnik” juba ütleb publikule selle sisu ära.

Hanna: Vaataja teab, mis see tähendab, kui keegi on santehnik. Mulle tundub, et see ausus tuleb eriti esile rollide puhul, mis ei olegi päris rollid. Kui selle lavastuse rollid oleksid olnud rohkem piiritletud või neile oleks rohkem tausta antud, siis oleks olnud keerulisem. Vahetus sai just võimalikuks tänu sellele, et nad kehastasid midagi vahepealset. Näitlejad ei olnud nemad ise, aga ei kehastanud otseselt ka mingit rolli. Nad justkui ei võtnudki laval näitleja positsiooni.

Karin: See on ka teema, mis mind huvitab teatriteaduses. Jõudsin oma bakatöoga arusaamale, et näitleja või ükskõik, kes on laval, on alati rollis. Rolli tähendus on lihtsalt väga lai. See ei piirdu fiktsionaalse tegelase kehastamisega, kuigi neid sageli võrdsustatakse. Kui näitleja tuleb lavale oma nime all, siis see pole tegelikult ilmselgelt tema ise. Selles lavastuses oli mäng mängus see, mis asja naljakaks tegi.

Hanna: Mina ei kasutaks ilmselt kirjeldamisel esimesena sõna “naljakas”, aga...

Karin: Jaa, aga seal oli väga palju huumorit. Keegi ei teinudki surmtõsiselt nalja, vaid kogu aeg oli kerge eneseiroonia. Teised näitlejad irvitasid samal ajal kõrval ja seetõttu oli see nii soe, siiras ja loomulik.

Hanna: Kuigi see on nüüd natuke vastuoluline, siis ma tahaks öelda, et seal ikkagi oli ka mäng publikuga, sest publik ei saa aru, kui palju lavastusest on päris-päris ja kui palju mängult päris. See tekitab segadust, aga samas on ka väga hea näitlemise tunnus. Ma tahaks veel Von Krahli trupi puhul mainida, et nende lavaline enesekindlus on ikka hoopis teine tera, kui mõne teise Draamal nähtud trupi puhul. Aga miks see on nii? Eesti näitlejatel on ikkagi enam-vähem sama taust ja sarnane haridus.

Karin: Aga inimesed on juba sünnipäraselt erinevad.

Hanna: Ma arvan, et enesekindluse annab ka see, et nad on saanud väljastpoolt nii palju tunnustust.

Karin: Mnjaa. Kas sul on mingeid kokkuvõtvaid tähelepanekuid?

Hanna: Mul on hea meel, et etenduse lõpus oli vestlusring, see aitas seda kõike natuke avada. Näitlejate ansamblimäng oli väga tugev osa lavastusest. Ja kuigi ma ei saanud luule funktsioonist lõplikult aru - võib-olla peaks teist korda vaatama! - on mul ikkagi hea meel, et luule oli üheks lavastuse meediumiks valitud, sest loodetavasti sellel on ka natuke ärgitav mõju. Kui see lavastus mõjutab vaatajaid, siis äkki tõuseb selle abil ka luule populaarsus.

Karin: Minu kokkuvõttev tähelepanek on sarnane sellega, mida Joosep Susi vestlusringis ütles. Lavastuses on kaks kihistust, millesse vaataja sukeldub. Ühelt poolt lavastuse aegruum ja selle sees ka luule aegruum. On tervikdramaturgia ja selle sees on veel luule. Mulle meeldis see, mis Kai Valtna ühel päeval loengus ütles, et dramaturgia ei ole nagu mahl, vaid on siirup. Sellest lähtuvalt on luule dramaturgia sees tarretis.

Hanna: Ilus.

Karin: Lõpetame siin.

Laval: Mari Abel, Ingmar Jõela, Rasmus Kaljujärv, Jörgen Liik, Katariina Tamm, Markus Truup, Marika Vaarik

Lavastaja ja kunstnik: Lauri Lagle

Helikujundaja: Jakob Juhkam

Valguskunstnik: Siim Reisipass

Kostüümikunstnik: Jaanus Vahtra

Helitehnik: Jürgen Reismaa

Valgustehnik: Mihhail Makošin

Rekvisiitor: Kristiina Praks

Graafiline disainer: Allan Appelberg

Fotograaf: Herkko Labi

Esietendus 12. septembril 2020 Sakala 3 teatrimajas